

Krönika

Har ni någonsin undrat över varför män är så rigida och korkade? Till alla hittillsvarande förklaringar har fogats en biologisk, upptäcker Svante Folin.

Intuitivt kvinnligt

Feminismen har traditionellt varit bioföbisk, knappast förvånande då man betänker 1800-talets misogyna, medicinska teori-bildning som omyndigförklarade kvinnan både fysiskt och psykiskt. Dess strategi har därför varit att så långt möjligt nedtona biologiska könsskillnader och koncentrera sig på könsroller – numera genus. Maskulina och feminina differenser saknar genetisk grund och är kulturbetingade. Margaret Meads antropologiska fabler var härvidlag till stor hjälp. Lämplig lagstiftning och korrekt barnuppföstran skulle frambringa en androgyn och väsentligen könsneutral människa.

Sociobiologin och den darwinistiska psykologin betonar i stället könsskillnadernas rötter i ett uråldrigt selektionstryck, som till exempel belönar manlig men inte kvinnlig otrohet. Sådan har varit anatema. Men nu ljuder nya tongångar från föregångslandet i väster.

Enligt en ledande artikel i Time "har kvinnor länge betraktats som biologins och evolutionens slavar, fångar i hormonellt trask. Men flera nya böcker förfäktar en ny, biopositiv syn på kvinnan, hennes kropp och dess möjligheter".

Den nya rörelsen tycker att ordet feminist låter pimpinett och föredrar beteckningen *femaliste*. I spetsen går den Pulitzerbelönade vetenskapsjournalisten Natalie Angier och det nya testamentet heter *Woman: an Intimate Geography*. Hon ser boken som "en hyllning till kvinnokroppen – dess anatomi, dess evolution... livmodern, ägget, bröstet, blodet, den allsmåttiga klitoris... dess rörelse, styrka, aggression och raseri." Det lutar betänkligt åt Pythians dityramber: "Mina älskade damer, känner ni aldrig lusten att smyga ut i natten och yla mot fullmånen?"

När exaltationen tillfälligt dämpas dammsuger Angier den biomedicinska och evolutions-teoretiska litteraturen på rön och spekulationer som visar på kvinnans överlägsenhet. Fördomar om olika fysiska tillstånd skingras. PMS, som amerikanska domstolar på senare tid accepterat som en förmildrande omständighet när maka skjuter make, är för Angier en upplevelse av "förhöjd aktivitet, intellektuell klarhet och känsla av välbefinnande". Klimakteriet, som hon

felaktigt tror vara människokunigt, tillskrivs den avgörande rollen i det evolutionära scenario som resulterat i människans stora hjärna. Genom ofruktsamma mor- och farmödrar kunde den avvanda avkommans barndom förlängas väsentligt, vilket gav utrymme för generös hjärnutveckling. Människans intellektuella hegemoni är således inte primärt ett resultat av kampen mot djur och medmänskisk utan av infertila matriarkers extra omvårdnad.

Riktigt i sitt esse är Angier när hon kastar sig över könskromosomerna. Män är som bekant utrustade med XY medan kvinnor står med XX. Eftersom Y-kromosomen praktiskt taget är tom på gener kommer alla mannens X-kromosomer från mamma, under det att kvinnan består av en mosaik av X-kromosomer där hälften slumpmässigt kommer från pappa respektive mamma. Därför är mäns hjärnor rigida och fantasilösa, under det att kvinnors bisexuella diton underbart genererar den legendariska kvinnliga intuitionen. En fantasieggande spekulering som i likhet med mycket annat i Angiers bok saknar tillstymmelse till empirisk verifikation.

Kanske var det på det hela taget bättre när feministerna betraktade biologin som en sexistisk, förtryckande pseudovetenskap och Darwin som en annan veder-värdig, vit, heterosexuell, död man.

23 september 1999
SVANTE FOLIN

Nu dö vi som herrar, vi

Sinnessvag dödsromantik? Må vara, men bördig mylla för senare tiders parodiker. Gunder Andersson presenterar skrivbordskrigaren framför andra.

Frågan är vem som läser Fänrik Ståls sägner idag. Ingen, gissar jag. Som litteratur är Johan Ludvig Runebergs magnum opus (för att vända på en formulering ur dikten Lotta Svärd) "nägot värd att hedras/mer mer att skattas åt". Hedras för vissa formuleringar som överlevt tiden, inte för innehållet.

Tidernas slakter 3

Johan Ludvig Runeberg
Fänrik Ståls sägner 1-2
(1848, 1860)

Runeberg är i Fänrik Ståls sägner den sammanbitne hataren, nationalist, krigsromantikern. Monomant förmedlar han en dolkstötsmyt: att det bara var general Klingspors, Sveaborgsbefälhavaren Cronstedts och den velige kungens fel att allt gick åt helvete och att ryssen tog Finland. Det tappra finländska folket (här mest finlandssvenskar, men ändå) och kompetenta officerare som Adlercreutz, von Döbeln och Sandels fick lida för deras fegeth och inkompetens. Att de ryska styrkorna möjligen var numerärt för starka föresvävar honom inte ett ögonblick.

Krig i solnedgång

Fänrik Ståls sägner är lika mycket ett personligt som ett nationellt sorgedikt. I dessa sitter en allt mer äldrad man på tryggt avstånd och gråter över en tappad hemhörighet och målar krigets verklighet i ett förföriskt solnedgångsljus. Fänrik Ståls sägner är i de flesta stycken en outhärdligt sentimental bok.

Vad som romantiserar är kriget, men också döden. Döden för fosterlandet, men också döden i sig. Fänriks Ståls sägner är en fullkomligt dödsbesatt diktsvit, det är som döden är själva livet. Eller som den enkla törpflikan utbrister när hon inte har hittat sin älskade bland liken på slagfältet:

Nu vill jag icke dväjas mer på denna svekets ö,
han fanns ej bland de döda där,
och därför vill jag dö.

Runeberg visar upp den icke-närvarandes romantiska hållning till krigets blodiga verklighet – här är offergåringen själva huvudsaken. De som dör, och det gör de flesta, går i döden med kinderna glödande av glädje och upphetsning.

Citatet

Ty vari bestod väl min njutning om ej i att älska och älskas? Men jag iakttog ej den behärskning som ligger i en vänskap från själ till själ – ty där i ljuset går vänskapens gräns. Ur sinnlighetens dy och ur manbarhetens uppvällande flöden steg dimmor som omtäcknade och förvirrade mitt hjärta tills jag ej längre kunde skilja mellan den rena kärlekens ljus och sinnlighetens irrbloss. Underligt blandade brann de båda inom mig och drog min oerfarna ungdom med sig utför begärets branter ned i lastens virvlande djup därunder.

Bannlyste finskan. Dikten "von Konow och hans korpral" bygger på en prosaberättelse i en finländsk tidning. Runeberg har i denna dikt, liksom i hela "Fänrik Ståls sägner", hållit sig till helt svenska namn.

Den som i likhet med mig har gjort lumpen måste rimligen mena att nationen är värd det yttersta offret (även om väl ingen ens i min årsklass trodde att det skulle behövas).

Men en sak är att tvingas in i kriget med yttersta motvilja, kanske aldrig ens skjuta ett skott. Något annat att som Runeberg se kriget som en kick, som det högsta i livet.

Som i dikten Trosskusken: när freden hotade blev han loj, slö och deprimerad. Men så kom kriget igång igen och vips livades han upp. Började till och med tvätta sig igen.

Lyrik för kanoner

Den upplaga jag har, utkom 1940. Omständigheterna var minst sagt speciella: vinterkriget pågick, det behövdes nationell samling och beredskapsdikt.

Det var nationen, hurrarop och lyriska kanonskott för hela slanten. Det måste vara vad som fick Ture Nerman att i förordet fabla om "Runebergs friska realism" och liknande. Den realismen kom en annan finländsk krigsskildrare att stå för, Väinö Linna. Där dör ingen med aforistiska formuleringar på sina läppar.

Här dör folk som flugor (=hjältar), men döden ges stilen kommentar, i den mån den snabbt bortgångne inte hinner leverera den själ.

Som Sven Duva med hålet i panna:

den kulan visste var den tog... ett dåligt huvud hade han, men hjärtat det var gott.

Som den av blod översköljda Molnets broder, var fästmo kväder:

Mer än leva, fann jag, var att älska mer än älska är att dö som denne.

Och löjtnant Zidén svänger sin "slitna hatt" i dödsögonblicket, höjtande:

Hurra, det var flink manöver nu dö vi som herrar, vi!

Och de som överlever, de gör det med rakryggad hållning och stoisk

Krigshyllning. Trosskusken blev loj, slö och deprimerad när freden hotade.

upphöjdhed. General Sandels är förstås föredömet: "... och det ljud kring hans hjassa av kulor ett vin/med han ändrade icke en min".

Runebergs *Fänrik Ståls sägner* är ett hjältepos, skrivet i baksuget efter Tegnér's *Friithiofs saga*, som utkom 1825. Man kan se det som en typ av (svensk-)finländskt nationellt svar på detta goticismens monumentalverk. Det var minnsant inte bara vikingarna som var tappra, finländarna är det också, och i nyare tid dessutom.

Runeberg och Tegnér är samma andas barn. Båda vill lukta blod, men saknar praktiska möjligheter, både fysiskt och historiskt. På var sin sida om Östersjön satt de och fantasierade kring blodiga hjälte-d. I en annan tid, med andra förutsättningar, kunde vi ha fått se Runeberg som en lika fanatisk propagandist för "krigets renande kraft" som den italienske futuristen Marinetti och hans landsman d'-Annunzio. Fast om man hade gett sig ut på lika våldiga äventyr som den unge Churchill är mer tveksamt. Runeberg var en typisk skrivbordskrigare.

Tacksam att parodiera

Den högstämde Runeberg, stor producent av tacksamma citat, blev med tiden ett tacksamt objekt för parodi och satir. Vem minns inte Hassé & Tages variant på Soldatgossen.

Nu mera läses, efter vad jag har förstätt, Runeberg inte längre i våra skolor. Han lär ha fått döds-kallelstempel som "väldsförhålligande", vilket förvisso är sant. Ändå är det ett idiotargument. Vår enda dag visas TV-filmer som är väldsförhålligande och har betydligt större genomslagskraft än Runebergs rimmade verser.

Runeberg hör till vår litteraturhistoria och bör behandlas därefter. Det hör till männilbildningen att veta vem som sa "han kysste och han slog ihjäl/med samma varma själ".